

В.В. Мельник, В.П. Ширококов, А.І. Якименко

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ КАФЕДРИ МІКРОБІОЛОГІЇ КИЇВСЬКОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ

На підставі перегляду архівних матеріалів більш глибоко вивчено історію створення кафедри бактеріології (мікробіології) Київського медичного інституту, переглянуто дату її створення та встановлено роль у її формуванні М.П. Нещадименка та О.Д. Павловського.

Ключові слова: кафедра бактеріології, Університет Св. Володимира, Київський Державний Український Університет, Київський медичний інститут, М.П. Нещадименко, О.Д. Павловський.

Питання розвитку та становлення медичної освіти в Україні й досі залишається недостатньо вивченим в історичному аспекті. Зокрема, це стосується київської мікробіологічної школи, яка сформувалась наприкінці XIX ст. на базі медичного та природничого відділення фізико-математичного факультетів Університету Св. Володимира та піднялась на якісно вищий щабель з відкриттям Київського бактеріологічного інституту (КБІ) та кафедри бактеріології (мікробіології), організація якої відбувалась у 1918-20 рр. Історія створення та розвитку кафедри мікробіології висвітлена у літературі, однак існують розбіжності у даті створення кафедри та визначенні ролі у цьому професорів М.П. Нещадименка та О.Д. Павловського [1, 2]. Публікація щодо історії створення кафедри мікробіології, що базується на архівних даних, порушує питання про причини появи двох лектур на кафедрі та дає підстави переглянути дату створення кафедри [3]. Окреслене коло питань, що потребують вивчення, спонукало звернутися до архівних документів.

Базою для становлення та розвитку київської мікробіологічної школи став Університет Св. Володимира та створений в 1896 р. Київською Спілкою для боротьби з заразними хворобами Київський Бактеріологічний інститут (КБІ). Ще в 1885 р. на I Пироговському з'їзді лікарів хірург О.Д. Павловський запропонував створити на медичних факультетах російських університетів ка-

федри бактеріології [4]. Однак лише з кінця 80-х років XIX ст. в Університеті Св. Володимира бактеріологія почала викладатись окремим обов'язковим курсом, який у різні роки читали В.В. Підви́соцький, З.Х. Зенкевич, Ф.Г. Яновський, В.К. Високович, О.Д. Павловський, І.Г. Савченко [5, арк. 12, 13, 17, 18; 6, арк. 10; 7, арк. 24]. В період епідемій з метою вдосконалення знань санітарних лікарів при Університеті Св. Володимира та КБІ створювались курси з бактеріології та санітарії. Необхідність створення окремої кафедри, на якій би викладався курс інфекційних хвороб та бактеріології, стала очевидною.

Перша спроба створення кафедри бактеріології та інфекційних хвороб на медичному факультеті Університету Св. Володимира була зроблена в 1901 р. професорами В.Є. Черновим, Я.Н. Якимовичем, М.О. Оболонським, В.К. Високовичем, В.Д. Орловим, В.П. Образцовим, П.І. Морозовим, О.К. Борнгаугтом і О.Д. Павловським. Вони 15.01.1901 р. подали до медичного факультету заяву з пропозицією створити кафедру з предмету заразних хвороб з бактеріологією. Спілка для боротьби з заразними хворобами, до якої належали зазначені професори, на засіданні Ради від 28.11.1900 р. дала згоду на надання приміщення КБІ та лікарні для інфекційних хворих, яка лише проектувалась при КБІ та мала бути збудована на пожертви, для потреб кафедри заразних хвороб з бактеріологією, якщо така буде заснована. У заяві йшлося, що Міністр Народної Просвіти під час його перебування в Києві у травні 1900 р. погодився на заснування такої кафедри при наявності закладу, пристосованого для викладання цього предмету [8, арк. 78-79]. Пропонувалося запровадити викладання предмету інфекційних хвороб і бактеріології на 4-й чи 5-й рік навчання, оскільки предмет мав викладатись клінічно на хворих. Заяву професорів було заслухано 7.03.1901 р. на засіданні медичного факультету [9, арк. 1, 3]. Проте на Раді Університету 27.04.1901 р.

було вирішено визнати клопотання передчасним та запропонувати медичному факультету подати нове клопотання після побудови лікарні та з'ясування питань коштів для її утримання та умов користування нею [8, арк. 73]. Рішення було повідомлено 24.05.1901 р. на засіданні медичного факультету, і 29.05.1901 р. декан надіслав листа Директору КБІ В.Є. Чернову для передачі в Раду Київської Спілки для боротьби з заразними хворобами [9, арк. 5-6]. Надалі питання створення окремої кафедри бактеріології не підіймалося аж до 1912 р. Викладання бактеріології на медичному факультеті залишалось у вигляді необов'язкових курсів, які читались у різні роки Ф.Г. Яновським, О.Д. Павловським, а з 1911-12 н.р. – М.П. Нещадименком [10, арк. 19, 104; 11, арк. 41, 62, 83].

На засіданні медичного факультету 10.05.1912 р. за ініціативою Спілки для боротьби із заразними хворобами було обговорено питання про заснування при Університеті Св. Володимира позаштатної ординатури з бактеріології з клінікою заразних захворювань та вирішено прохати Раду Університету клопотатись про це перед Міністерством Народної Освіти. При обговоренні цієї пропозиції членами Ради 10.09.1912 р. було вирішено, що клопотання слід формулювати із зазначенням конкретної особи на цю посаду або ж в сенсі клопотання про створення кафедри бактеріології, про що слід досягти згоди з Київською Спілкою для боротьби із заразними хворобами. Клопотання було повернено 17.09.1912 р. у факультет на перегляд, після чого направлено для розгляду в засіданні Ради Університету на 21.09.1912 р., однак розглянуто не було [12, арк. 1; 13, арк. 13]. У подальші роки необов'язковий курс бактеріології викладали О.Д. Павловський та М.П. Нещадименко [14, арк. 21, 40].

Лише в 1918 р. була розпочата третя спроба створення кафедри бактеріології, ініціатива якої виходила, імовірно, від осіб, що опікувалися створенням медичного факультету Українського Народного Університету (УНУ), – М.П. Нещадименка, О.В. Корчак-Чепурківського. УНУ було засновано у 1917 р. та перетворено у 1919 р. в Київський Державний Український Університет (КДУУ) у складі історико-філологічного, фізико-математичного, правничого та медичного факультетів [15, арк. 11-13; 16, арк. 54]. Обов'язки декана медичного факультету виконував приват-доцент Університету Св. Володимира О.В. Корчак-Чепурківський. Водночас вже на останньому засіданні Ради лекторів УНУ 9.08.(27.07)1918 р. було ухвалено склад

факультетів, де зазначалось, що професор М.П. Нещадименко затверджується надштатним екстраординарним професором по кафедрі бактеріології [17, арк. 64-71]. Цей список був направлений на затвердження до Міністра освіти і мистецтва [18, арк. 100-101]. Однак за наказом Міністра Освіти від 14.09.1918 р. приват-доцент Університету Св. Володимира М.П. Нещадименко був зарахований з 1.07.1918 р. на посаду екстраординарного професора КДУУ кафедри загальної патології з бактеріологією [19, арк. 14]. Виникає питання: чому М.П. Нещадименко був затверджений професором кафедри загальної патології з бактеріологією, а не бактеріології? Імовірно, тому, що згідно з Університетським Статутом 1884 р. кафедри бактеріології просто не існувало, і потрібний був час для її затвердження.

За дорученням Міністра освіти, Директор Департаменту вищої школи Ф.П. Сушицький (водночас виконував обов'язки екстраординарного професора по кафедрі українського письменства КДУУ та був проректором, а з 24.09.1918 р. був затверджений на посаді ректора КДУУ [20, арк. 55]) 20.07.1918 р. надіслав ректору Університету Св. Володимира прохання *«якомога швидше передати на розгляд медичного факультету запитання, чи не вважає він корисним для подальшого розвитку науки на Україні, а також бажаним і можливим уже з осені 1918/19 академічного року заснувати нову катедру, а саме бактеріології, штатну чи позаштатну, ординатуру чи екстраординатуру»*, про що негайно повідомити Міністерство [21, арк. 6, 7, 9]. Ректор 26.07.1918 р. надіслав це прохання до медичного факультету, на засіданні якого 5.09.1918 р. було вирішено, що кафедра бактеріології має бути штатною, на факультеті одночасно має бути відкрита нова ординатура; кафедра і ординатура мають заміщуватись в звичайному порядку, про що 9.09.1918 р. було повідомлено в Міністерство Народної Освіти та на засіданні Ради Університету Св. Володимира 13.09.1918 р., при цьому Рада погодилась з визначенням факультету [21, арк. 6, 7, 9].

Тим часом Ф.П. Сушицький надіслав до Ради Міністрів законопроект *«Про заснування катедри бактеріології при Університетах України»* з поясненням необхідності його прийняття: *«Бактеріологія після великого Пастера зайняла почесне місце по всіх Університетах Західної Європи. Бактеріологія викладається і по всіх б. Російських Університетах, але досі не мала окремої катедри, як то відповідає величезній вартості цієї галузі знання. Інтереси народнього здоров'я на Україні, де не переводяться*

ОГЛЯДИ ТА ЛЕКЦІЇ

ріжні пошесті, владно вимагають виведення бактеріології з такого становища і заснування для неї цілком окремої додаткової катедри при медичних факультетах усіх університетів. Тому Міністерство Освіти має честь ласкаво прохати Раду Міністрів ухвалити ніже-слідуючий законопроект про заснування по всіх університетах України з 1-го серпня 1918 р. додаткової екстраординатури на медичному факультеті, встановлення окремої катедри бактеріології і асигнування відповідних коштів з Державної Скарбниці» [20, арк. 64].

На засіданні 18.09.1918 р. Рада Міністрів ухвалила «Постанову про заснування при всіх медичних факультетах Університетів на Україні катедри бактеріології», яка 24.09.1918 р. була затверджена П.П. Скоропадським та надрукована у «Державному Вістнику» від 3.10.1918 р. Зміст Постанови був наступним: «В доповнення до Університетського Статуту від 23 вересня 1884 року постановити: I. Заснувати з 1 серпня 1918 року при всіх медичних факультетах Університетів на Україні катедру бактеріології. ПРИМІТКА: По постанові медичного факультету катедра бактеріології може бути злучена з катедрою інфекційних хороб. II. Доповнити штати медичних факультетів встановленням однієї ординатури. III. Відпускати в смітному порядку на утримання катедри бактеріології з коштів державної Скарбниці, починаючи з 1 серпня 1918 року, відповідні кошти» [20, арк. 65].

Про ухвалену Радою Міністрів Постанову 19.09.1918 р. було повідомлено ректора Університету Св. Володимира, а ним – Правління 29.09.1918 р. та медичний факультет 30.09.1918 р. з проханням повідомити кошторис, потрібний на організацію цієї кафедри [21, арк. 10,12; 22, арк. 5]. На медичному факультеті Університету Св. Володимира було вирішено доручити з 1.09.1918 р. викладання рекомендованого факультетом курсу «бактеріології з вченням про інфекційні хороби» позаштатному заслуженому ординарному професору О.Д. Павловському. 15.11.1918 р. питання було заслухано та погоджено Радою Університету Св. Володимира [21, арк.11; 23, арк. 22]. На засіданні медичного факультету Університету Св. Володимира 2.10.1918 р. була організована Комісія для визначення кошторису, потрібного для створення кафедри бактеріології, до складу якої увійшли К.Е. Добровольський, В.М. Константинович, В.К. Ліндемман, Г.М. Малков і М.М. Дітерихс під головуванням О.Д. Павловського [22, арк.11]. У доповіді на засіданні медичного факультету Університету Св. Володимира 11.12.1918 р. Комісія

визнала бажаним заснувати кафедру у тісному зв'язку з лікарнею для інфекційних хорих, оскільки «при тесном соприкосновении и живом общении с инфекционными больными, преподавание бактериологических методов и знаний будет особенно доказательно и поучительно для слушателей, а применение новых методов и открытий и исследование новых болезней получит широкую возможность именно при пользовании больничными материалами...» [21, арк.2-5]. Комісія визнала необхідним для кафедри бактеріології побудувати окрему одноповерхову будівлю з бактеріологічним, серологічним і експериментально-терапевтичним відділеннями, залом для практичних занять студентів групами до 30 чоловік. Будівля мала бути зв'язана з аудиторією для 150-200 чоловік. Комісія вказала на необхідність побудови інфекційної лікарні і на її території – побудови Бактеріологічного Інституту для викладання бактеріології та вивчення інфекційних хороб. Тимчасово Комісія запропонувала розмістити кафедру бактеріології в частині кімнат, що мають звільнитися з-під бібліотеки в головній будівлі Університету. З персоналу на кафедрі передбачались: ординарний професор, старший асистент, молодший асистент, 2 служителі. Було створено кошторис на утримання персоналу та канцелярське приладдя на суму 35050 руб. та на наукове обладнання на суму 523000 руб. Доповідь Комісії було одноголосно схвалено, про що 24.01.1919 р. декан повідомив ректора з проханням «надати справі про утворення кафедри Бактеріології подальший рух, щоб створення кафедри могло відбутись до осіннього семестру 1919 р.» [21, арк.2-5]. Впродовж листопада-грудня 1918 р. тривало листування ректора з Департаментом Вищої Школи про надання кредиту на заснування кафедри та видачу грошової винагороди О.Д. Павловському до заміщення кафедри штатним викладачем, однак необхідних кредитів виділено не було, і питання щодо приміщення для кафедри лишалось відкритим [21, арк.2-5, 13, 14; 24, арк. 1]. Тим часом О.Д. Павловський викладав курс бактеріології для студентів третього курсу. В осінньому семестрі 1918-19 н.р. «...за недостатком места в лаборатории и средств для преподавания и по причине многочисленности курса (280 человек) за отчетный год успевали участвовать в практических занятиях лишь половина студентов, состоявших на курсе» [24, арк.10-11]. У весняному семестрі «лекции по бактериологии и учение об инфекционных болезнях посещают от 30 до 15 человек. Ввиду холодных аудиторий, не отапливаемых в главном здании

ОГЛЯДИ ТА ЛЕКЦІЇ

Університета, лекції читаю в лабораторії хірургической патологии (4 часа): постоянные лекции 1 час 2 раза в неделю, практические занятия 5-10 человек, по бактериологии и инфекционным заболеваниям» [25, арк.15].

Прихід на початку лютого 1919 р. Радянської влади та призначення на посаду Комісара Університету В.М. Міцкуна, об'єднання Українського і Російського Університетів з утворенням Київського Університету, труднощі у фінансуванні закладів освіти загальмували процес організації кафедри [26, арк.19]. На засіданнях медичного факультету Київського Університету 16.04.1919 р. та 29.04.1919 р. було порушено питання щодо заміщення кафедри бактеріології та вирішено надіслати справу до Комісара для асигнування кредиту та в Університетську Раду з усім листуванням з цього питання [26, арк. 23, 32-40; 27, арк.29]. О.Д. Павловський листом від 1.05.1919 р. звернувся до президії Ради з проханням виділити кошти на викладання курсу бактеріології, який мав бути прочитаний у літньому семестрі для студентів третього та четвертого років навчання в лабораторії хірургічної патології, зважаючи на те, що у минулому році він читав курс бактеріології без асистента і не отримував жодних коштів на його викладання. О.Д. Павловський просив визнати курс бактеріології з практичними заняттями обов'язковим, як такий, що читається по вакантній кафедрі [28, арк. 27, 28].

На засіданнях медичного факультету 17-20.05.1919 р. була розглянута заява про бажання завідувати кафедрою бактеріології професора Л.О. Тарасевича, якщо ця кафедра буде заснована при Київському Університеті, на що було дано відповідь про можливість балотуватись на завідування кафедрою лише після розв'язання питання на загальних підставах [29, арк. 35]. На засіданні медичного факультету 21.05.1919 р. було прийнято рішення просити Комісара вирішити питання щодо кафедри бактеріології [27, арк. 123].

У зв'язку з сумісним навчанням з 16.06.1919 р. кафедри Київського Університету було об'єднано з кафедрами Жіночого Медичного Інституту (ЖМІ). 18.06.1919 р. на засіданні медичного факультету Київського Університету було заслухано питання про організацію кафедри бактеріології та визнано бажаним приєднати КБІ до Київського Університету. КБІ визнано придатним для проведення практичних занять з бактеріології зі студентами, але не придатним для читання лекцій. Клопотан-

ня О.Д. Павловського про відпуск 10000 руб. на організацію і ведення курсів бактеріології було вирішено задовольнити [28, арк. 24; 27, арк. 165]. Голова факультетської Ради 19.06.1919 р. надіслав до канцелярії Ради Київського Університету інформацію, що професор О.Д. Павловський читав в 1918-19 н.р. лекції по затвердженій кафедрі бактеріології студентам-медикам як рекомендований обов'язковий курс, та в канцелярію Ради Фінансового відділу від 21.06.1919 р., що курс бактеріології визнаний факультетом обов'язковим, кафедра вакантна, а викладання бактеріології тимчасово доручається професору О.Д. Павловському [27, арк. 25, 29]. На засіданні медичного факультету 9.07.1919 р. за рекомендацією О.Д. Павловського на посаду штатного старшого асистента при кафедрі бактеріології було обрано А.Д. Черненко та на посаду молодшого асистента – А.Є. Новикова [26, арк. 58]. Однак за 2 місяці лікар А.Є. Новиков відмовився від цієї посади [27, арк. 190]. У наступному семестрі О.Д. Павловський мав читати курс бактеріології з вченням про інфекційні хвороби 4 години на тиждень, а практичні заняття проводити щодня окрім неділі по 2 години (16 годин в тиждень) на третьому курсі Університету і колишньому ЖМІ, про що повідомив 13.07.1919 р. [28, арк. 98].

На засідання Медичного факультету 6.08.1919 р. тимчасовий завідувач кафедри бактеріології О.Д. Павловський знову подав клопотання про відведення приміщення для кафедри та лабораторії бактеріології та нагадав, що Університетська Рада задовольнила клопотання медичного факультету про відведення площі в три квадратні сажени в Головній будівлі Університету для кафедри та лабораторії бактеріології, проте приміщення не відведено вже рік. Тому він пропонував відвести під приміщення для кафедри і лабораторії бактеріології окремий будинок колишнього секретаря Правління Мітрохіна. За словами О.Д. Павловського, *«все русские Университеты, и Украинские имеют или отдельные лаборатории (Одесский Университет), или Бактериологические Институты (Московский, Харьковский и Томский Университеты) и даже клиники инфекционных болезней, связанные с кафедрой бактериологии (Петроградская Военно-Медицинская Академия); между тем в Киевском Университете нет даже помещения для вновь учрежденной кафедры бактериологии, – одной из важнейших научных дисциплин среди медицинских научных знаний, – создавшей этиологическую эру в медицине, асептику в хирургии, серо-*

ОГЛЯДИ ТА ЛЕКЦІЇ

терапию и химиотерапию в клинической медицине. Недаром И.И. Мечников основателями современной научной медицины справедливо считает Л. Пастера, Р. Коха и хирурга-бактериолога Листера» [29, арк. 1-2]. На засіданні медичного факультету 4.09.1919 р. клопотання О.Д. Павловського було підтримано [26, арк. 80, 87]. Проте революційні події в Україні змусили О.Д. Павловського емігрувати наприкінці 1919 р. до доньки Ірини в м. Сороки (Бесарабія) [30]. Виникла потреба у заміщенні кафедри бактеріології. Викладання на ній, за рішенням медичного факультету від 24.12.1919 р., доручалося М.П. Нещадименку [31, арк. 3]. Для поповнення штату кафедри бактеріології Університету Св. Володимира 18.02.1920 р. на засіданні медичного факультету професор М.П. Нещадименко подав заяву про призначення на місце молодшого асистента лікаря Є.О. Шимановську, обрану на засіданні медичного факультету 25.02.1920 р. [32, арк. 24, 31, 32].

Як згадувалося вище, М.П. Нещадименко з 1.07.1918 р. був зарахований в якості екстраординарного професора по кафедрі загальної патології з бактеріологією КДУУ. У весняному семестрі 1918-1919 н.р. на медичному факультеті КДУУ викладання бактеріології не проводилося [33, арк. 7]. Формування професором М.П. Нещадименком штату кафедри бактеріології Українського відділу Київського Університету відбулося після об'єднання з 1.06.1919 р. КДУУ з Університетом Св. Володимира в Київський Університет. На засіданнях медичного факультету від 5.06.1919 р. та 17.06.1919 р. було обрано в.о. штатного молодшого асистента лікаря Н.О. Корчак-Чепурківську та в.о. штатного асистента при кафедрі бактеріології лікаря І.В. Гаха [34, арк. 21-24]. На засіданні медичного факультету від 17.06.1919 р. було ухвалено клопотатись про видачу авансу на улаштування бактеріологічного кабінету, згідно заяви професора М.П. Нещадименка [35, арк. 2].

У зв'язку зі скасуванням наказу щодо злиття Українського Університету і Університету Св. Володимира та наказу про створення КДУУ Денікінським урядом, заняття в Українському Університеті розпочались лише у листопаді 1919 р., а викладання бактеріології в 1919-20 н.р. проводилося в лабораторії загальної патології Університету Св. Володимира професором М.П. Нещадименком (2 години лекцій і 4 години практичних занять на тиждень), молодшим асистентом Н.О. Корчак-Чепурківською (2 години лекцій і 11 годин практичних занять на тиждень) та асис-

тентом І.В. Гахом (2 години лекцій і 11 годин практичних занять на тиждень) [16, арк. 7-8; 36, арк. 3-5].

З поверненням Радянської влади, згідно Наказу № 56 від 19.03.1920 р. об'єднувалися медичні факультети Університету св. Володимира та КДУУ з ЖМІ з утворенням Інституту Охорони здоров'я (ІОЗ), остаточне утворення якого відбулось в серпні 1920 р. [37, арк. 140]. При утворенні медичного факультету ІОЗ кафедри медичного факультету Університету св. Володимира стали першими кафедрами (російська лектура), ЖМІ – другими кафедрами (російська лектура), медичного факультету Українського Університету – третіми кафедрами (українська лектура) по кожній з навчальних дисциплін. До складу першої кафедри бактеріології увійшли професор М.П. Нещадименко та асистент Є.О. Шимановська, на другій кафедрі викладав лише професор М.П. Нещадименко, до третьої кафедри увійшли професор М.П. Нещадименко та асистент І.В. Гах [38, арк. 377-387]. Впродовж кількох наступних років відбувалось формування нового вищого навчального закладу «радянського» зразка у рамках освітньої реформи, проголошеної радянським урядом. В ІОЗ, який зрештою отримав назву «Київський медичний інститут», було сформовано нове керівництво, ліквідовано «трьохкафедральність», інститут було українізовано. Певних організаційних змін зазнала кафедра бактеріології, що стала об'єднаною, проте основний кістяк її було закладено М.П. Нещадименком ще у період її створення та організації.

Висновок

Заснування кафедр бактеріології на Україні відбулося у 1918 р., коли Радою Міністрів було ухвалено «Постанову про заснування при всіх медичних факультетах Університетів на Україні катедри бактеріології». Датою створення кафедри бактеріології КМІ слід вважати 1919 р., а першим завідувачем кафедри – М.П. Нещадименка, оскільки вже в червні 1919 р. М.П. Нещадименком було сформовано основний штат кафедри бактеріології Українського відділу Київського університету, і заняття на ній почались у 1919-20 н.р. Наприкінці 1919 р. – початку 1920 р. М.П. Нещадименком було очолено кафедру бактеріології та сформовано її штат в Російському відділенні Київського Університету. Не менш важливим є вклад професора О.Д. Павловського, який тривалий час викладав не обов'язковий курс бактеріології в Університеті Св. Володимира, був ініціатором пер-

ших спроб створення кафедри бактеріології та розпочав її організацію в 1918 р.

Література

1. 160 років Національному медичному університету / [Є.Г. Гончарук, А.О. Андрущук, І.І. Бобрик та ін.] – К.: Століття, 2001. – 368 с.
2. До історії розвитку мікробіології у науково-дослідних і навчальних закладах України / Під ред. Широбокова В.П. – 2006. – 304 с.
3. Широбоков В.П. Історія створення кафедри мікробіології, вірусології та імунології в Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця (за матеріалами Державного архіву м. Києва) / В.П. Широбоков, А.І. Якименко // Актуальні проблеми сучасної профілактичної медицини. – 2011. – С. 45-49.
4. Мирский М.Б. Видный российский хирург А.Д. Павловский (К 140-летию со дня рождения) / М.Б. Мирский // Хирургия. – 1998. – № 8. – С. 68-69.
5. Державний архів міста Києва (далі – ДАМК). – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 5499.
6. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 5528.
7. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 5594.
8. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 5677.
9. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 5684.
10. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 5758.
11. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 6018.
12. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 351. – Од. зб. 172.
13. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 351. – Од. зб. 8.
14. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 5680.
15. ДАМК. – Ф. Р-936. – Оп. 2. – Од. зб. 17.
16. ДАМК. – Ф. Р-936. – Оп. 2. – Од. зб. 109.
17. ДАМК. – Ф. Р-936. – Оп. 1. – Од. зб. 8.
18. Центральний державний архів вищих органів влади і правління України (далі – ЦДАВОВУ). – Ф. Ф-2201. – Оп. 1. – Сп. 54. – 287 арк.
19. ДАМК. – Ф. Р-936. – Оп. 2. – Од. зб. 1.
20. ЦДАВОВУ. – Ф. Ф-2201. – Оп. 1. – Од. зб. 55.
21. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 479. – Од. зб. 39.
22. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 6252.
23. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 479. – Од. зб. 19.
24. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 474. – Од. зб. 107.
25. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 6307.
26. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 6267.
27. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 6269.
28. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 6272.
29. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 465. – Од. зб. 6274.
30. Павловский А.Д. Медицина на Западе в годы 1886-1889 / А.Д. Павловский // Журнал Агапит. – 2000. – № 12. – Приложение.
31. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 479. – Од. зб. 218.
32. ДАМК. – Ф. Ф-16. – Оп. 469. – Од. зб. 470.
33. ДАМК. – Ф. Р-936. – Оп. 2. – Од. зб. 30.
34. ДАМК. – Ф. Р-936. – Оп. 2. – Од. зб. 82.
35. ДАМК. – Ф. Р-936. – Оп. 2. – Од. зб. 32.
36. ДАМК. – Ф. Р-936. – Оп. 2. – Од. зб. 92.
37. ЦДАВОВУ. – Ф. Ф-166. – Оп. 2. – Од. зб. 422.
38. ДАМК. – Ф. Р-352. – Оп. 1. – Од. зб. 2108.

CREATION HISTORY OF MICROBIOLOGY DEPARTMENT OF KYIV MEDICAL INSTITUTE

V.V. Melnyk, V.P. Schyrobokov, A.I. Yakymenko

SUMMARY. The cration history of microbiology department of Kyiv Medical Institute is more deep studed on the base of the archives materials, the date of its creation is revise, and the role of M.P. Neshchadymenko and A.D. Pavlovsky in creation of microbiology department is established.

Key words: *microbiology department, St. Volodymyr University, Kyiv State Ukrainian University, M.P. Neshchadymenko and A.D. Pavlovsky, Kyiv Medical Institute.*

Отримано 16.01.2012 р.